

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

П.В.Кравець, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Актуальність розроблення і впровадження систем екологічного менеджменту в лісовому господарстві зумовлюється виникненням негативних екологічних ефектів внаслідок скорочення площі лісів планети, яка оцінюється в 5,2 млн га в рік [7], трансформації природних екосистем у культивовані, втрати біорізноманіття, і як наслідок, спричиняє загострення економічних, екологічних і соціальних інтересів у доступі й використанні ресурсів лісу.

Незважаючи на активний розвиток різноманітних ініціатив покликаних забезпечити сталий розвиток, особлива роль і місце належить системам екологічного менеджменту. Правда, якщо для промислових об'єктів вони покликані зменшити негативний вплив на навколишнє середовище, то в лісовому господарстві – більше попередити зниження продукційного та середовищесформуючого потенціалу лісів як важливого джерела позитивних екологічних ефектів.

У лісовому господарстві розвиток отримали дві відмінні системи екологічного менеджменту. Перша – побудована на системних стандартах, які включають до себе організаційну структуру, діяльність з планування, розподілу відповідальності, практики, процедури, процеси і ресурси, необхідні для розробки, реалізації, досягнення, аналізу та підтримання екологічної політики. До них належать стандарти серії ISO 14000 [4,5,7]. Прикладом застосування стандарту ISO 14001 в лісовому господарстві є Канада [6].

Друга система екологічного менеджменту ґрунтується на функціональних стандартах, основу яких складають екологічні, соціальні та економічні параметри функціонування лісових екосистем. Різноманітні міжнародні процеси та ініціативи (Гельсінський процес, Монреальський процес, Міжнародна організація торгівлі тропічною деревиною, Лісова опікунська рада (ЛОП) та багато інших) пропонують широкий набір показників, які здатні охарактеризувати зазначені параметри функціонування лісів. У переважній більшості вони торкаються таких аспектів: збереження біорізноманіття; мінімізації впливу на навколишнє середовище; оцінки впливу на довкілля; збереження і підтримка соціальних і екологічних функцій лісів; врахування прав місцевих громад щодо лісових ресурсів; захист інтересів найманих працівників; невиснажливе, безперервне та економічно ефективно використання ресурсів лісу тощо. Оцінка відповідності ведення лісового господарства низці екологічних, соціальних та економічних вимог отримала назву лісової сертифікації [9].

Якщо перша система екологічного менеджменту формує каркас системних рішень для забезпечення процесу управління незалежно від того, яка природна сфера є об'єктом впливу, то друга – обумовлює параметри функціонування природного об'єкту, які в свою чергу визначають основні риси системи управління на підприємстві. Таким чином, *лісова сертифікація є специфічною системою екологічного менеджменту, яка шляхом впровадження сукупності функціональних стандартів управління лісами на засадах сталого розвитку здатна впливати на систему ведення лісового господарства як взаємообумовленого набору управлінських, організаційних і технологічних процедур, процесів і ресурсів.*

Незважаючи на розбіжності у методології формування систем екологічного менеджменту, практика їх побудови свідчить про тенденцію взаємопроникнення і гармонізації. Так, з метою полегшення застосування стандартів екологічного менеджменту в лісовій галузі, забезпечення адаптації стандартів охорони довкілля до особливостей лісового господарства, було підготовлено технічний звіт ISO 14061 [7]. Хоча в подальшому його було відмінено, деякі національні схеми лісової сертифікації включили його до переліку стандартів, за якими здійснюється оцінка відповідності ведення лісового господарства.

Слід зауважити, що стандарт ISO 14001 у лісовому господарстві не застосовується окремо від стандартів лісової сертифікації. Таким чином підприємства, які забезпечують ведення лісового господарства, є одночасно сертифікованими як за стандартами ISO 14001, так і стандартами лісової сертифікації, які отримали поширення в Північній Америці – Канадська асоціація стандартів, Ініціатива сталого лісового господарства [6].

В свою чергу функціональні стандарти міжнародної схеми лісової сертифікації ЛОП містять вимоги, які притаманні системним стандартам: *планування; оцінка та моніторинг.* Вони торкаються вирішення таких питань: формування екологічної політики підприємства; створення програм екологізації лісового господарства; розробки довгострокової стратегії розвитку підприємства; налагодження систем оцінки та моніторингу на підприємстві тощо. Таким чином з'являються ознаки формування синтетичної системи екологічного менеджменту в лісовому господарстві, основу якої

складають функціональні стандарти схеми лісової сертифікації ЛОР та ключові елементи системних стандартів ISO.

В Україні поширення отримала міжнародна схема лісової сертифікації – Лісова опікунська рада, як законодавча норма реалізації принципів сталого розвитку та ринковий інструмент формування соціально-етичного маркетингу підприємств лісового господарства при виході на ринки розвинутих країн світу [1].

Досвід впровадження лісової сертифікації до системи ведення лісового господарства України, на основі розгляду сертифікаційних приписів аудиторських компаній, свідчить про все зростаючу потребу розбудови окремих елементів систем екологічного менеджменту [2]. На перший погляд більшість зауважень торкаються практичних аспектів лісового господарства: охорона лісових екосистем, мінімізація негативного впливу на довкілля, заповідання лісових ділянок, призначених для збереження рідкісних та зникаючих видів тощо. Подальший аналіз засвідчив відсутність або недостатню розвиненість елементів систем екологічного менеджменту, які забезпечують впровадження методології управлінських рішень на основі циклу Демінга „політика” – „планування” – „впровадження” – „контроль та коригування” [4].

Таким чином невідповідність системи ведення лісового господарства значною мірою зумовлена невиконанням або ж формальним виконанням “системних” вимог стандарту. При чому останні покликані забезпечити формування засобів реалізації оптимальних рішень для досягнення визначених стандартом цілей і завдань.

Перешкодами на шляху розвитку лісової сертифікації як системи екологічного менеджменту є:

- відсутність державної політики, стратегії та програми розвитку лісової сертифікації в Україні;
- консервативність і негнучкість лісового законодавства у реалізації основоположних вимог лісової сертифікації;
- високий рівень концентрації владних повноважень на центральному рівні, що спричиняє звуження “коридору” прийняття управлінських рішень на рівні господарюючого суб’єкту;
- неадекватність інформаційного забезпечення екосистемних принципів ведення лісового господарства;
- низька ініціативність, часто відсутність необхідних знань і навичок у відповідальних працівників лісового господарства.

Першочерговими заходами забезпечення розвитку і впровадження систем екологічного менеджменту в лісовому господарстві України мають стати формування державної політики та стратегії трансформації ведення лісового господарства на засади сталого розвитку, а також побудова механізмів їх реалізації. Зокрема, мають бути сформовані умови для становлення і зміцнення інститутів лісової сертифікації (органи сертифікації, національна ініціатива, технічні комітети, зацікавлені сторони, науково-освітні заклади, мережа дорадницьких і консультаційних організацій), удосконалення системи інформаційного забезпечення на основі екологічної паспортизації лісгосподарської діяльності [3] та запровадження адекватних еколого-економічних інструментів стимулювання такої діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Інституційна розбудова лісової сертифікації в Україні / Кравець П.В., Лакида П.І., Кременецька Є.О. та ін. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 250 с.
2. Кравець П.В. Аналіз законодавчо-правових, управлінських та лісівничих аспектів сертифікації в Україні // Міжвід. наук.-техн. збірник. "Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість". – Львів. НЛТУУ. – 2006, вип. 30. – 2006. – С. 54-62.
3. Кравець П.В., Лакида П.І., Попович П.Б. Концептуальні засади екологічної паспортизації лісгосподарської діяльності // Матеріали науково-практичної конференції „Практичні аспекти модернізації лісоресурсної сфери в контексті просторового розвитку. – К.: РВПС НАН України, 2007. – С. 129-134.
4. Системы экологического менеджмента: Учеб. пособие / Т.В. Гусева и др.; Под ред. Т.В.Гусевой. – М.: ДеЛипринт, 2005. – 345 с.
5. Экологический менеджмент / Н.В. Пахомова, А.Эндерс, К.Рихтер. – СПб.:Питер, 2003. – 544 с.
6. Certification Canada: 14001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.certificationcanada.org/english/iso_14001/
7. Hortensius D. ISO 14000 and forestry management. ISO develops “bridging” document // ISO 9000 + ISO 14000 NEWS. – 1999. №4. – P. 11-20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.tc207.org/PDF/News_Articles/1999/1999_1.pdf
8. Global Forest Resources Assessment. Main Report. – Rome: FAO, 2010. – 340 p.
9. Upton C., Bass S. The Forest Certification Handbook. – London: Earthscan, 1995. – 213 pp.